

neues Amt übernahm.²⁹⁰⁽²⁹⁰⁾ Da Fürst Nikolaus II. zahlreiche Reisen ins Ausland unternahm, musste er sich für die Dauer seiner Abwesenheiten durch kurzfristig bestellte Vertreter fallweise vertreten lassen, zur Ernennung längerfristigerer Administratoren kam es aber nicht.

Als letzter Erbobergespan aus der fürstlichen Familie vor 1848 fungierte schließlich Fürst Paul III. Esterházy, der nach dem Tode seines Vaters Nikolaus (gest. 25. Nov. 1833) am 22. September 1834 in Eisenstadt feierlich in sein Amt eingeführt wurde.²⁹¹⁽²⁹¹⁾

2008. LXII. ÉVFOLYAM 2. SZÁM / Sopron és térsége – Sopron és polgári Tanulmányok Tirnitz József emlékére / Turbuly Éva: Adatok a Tirnitz József irányítása alatt működő Soproni Levéltár történetéhez (1957–1961)

211 Turbuly Éva: Adatok a Tirnitz József irányítása alatt működő Soproni Levéltár történetéhez (1957–1961)

Tirnitz József saját visszaemlékezése szerint 1957 augusztusától 1961 augusztusáig állt a Soproni Levéltár élén.²⁹²⁽²⁹²⁾ A levéltári irattárban kutatva kiderült, hogy emlékezete néhány hónapot tévedett. Az 1957. évi háromnegyed éves (április 1.–december 31.), január 24-én kelt beszámolóban, valamint a január 3-án kelt éves munkatervben, amelyeket már ő készített,²⁹³⁽²⁹³⁾ az került bejegyzésre, hogy az intézmény igazgatója, dr. Takáts Endre,²⁹⁴⁽²⁹⁴⁾ október 18-a óta letartóztatásban van. Ezt megelőzően Takáts Endre még teljes jogú vezetőként intézkedett. Bizonyítékul szolgál erre, hogy ugyanezen a napon, 18-án letéti szerződést kötött dr. Simon Elemér főispán özvegyével a családra és férje hivatali működésére vonatkozó iratok átvételéről, amelyet alá is írt.²⁹⁵⁽²⁹⁵⁾

Tirnitz József kinevezéséről nem találtunk írásos bizonyítékot, az 1958. január 3-án kelt intézményi munkatervet az 1958-as évre vonatkozóan azonban már mb. levéltárvezetőként írta alá.²⁹⁶⁽²⁹⁶⁾ December 1-jével levéltári ór munkakörből segédlevéltárosi munkakörbe sorolták át, ami összefügghetett új feladatkörével. A munkatervben a személyi változások rovat a következő sorokkal kezdődött: „*Dr. Takáts Endre levéltárvezető letartóztatásban van 1957. október 18-a óta. Szabadlábra helyezése bizonytalan. Távolléte alatt, vagy új levéltárvezető kinevezéséig Tirnitz József s. levéltáros intézi a levéltár ügyeit.*”²⁹⁷⁽²⁹⁷⁾ Megbízatása 1961. október végéig tartott, amikor a Levéltári Osztály vezetői az egyetemet végzett és 1960 utolsó napjaiban a doktori címet is megszerző²⁹⁸⁽²⁹⁸⁾ Horváth Zoltánt nevezték ki az intézmény élére. A kinevező dokumentumot ezúttal sem sikerült megtalálni, csak az október 30–31-én megtartott átadás-átvétel során felvett jegyzőkönyvet.²⁹⁹⁽²⁹⁹⁾

A következőkben néhány, Tirnitz József vezetősége alatt történt jelentős, vagy érdekes mozzanatról szeretnék beszámolni, döntően az éves tervekből és beszámolókból, valamint az intézmény iktatott iratainak adataiból szemelgetve. A teljes áttekintésre terjedelmi okokból sajnos ez alkalommal nincs lehetőség.

2121. kép. Tirnitz József levéltárvezetősége idején

1957. áprilisában halt meg Sümeghy Dezső³⁰⁰⁽³⁰⁰⁾ volt vármegyei főlevéltárnok. Egykori szobáját emlékszobává alakították, ahol a fényképe mellett néhány, hagyatékából származó bútort és működésének írásos emlékeit helyezték el (ld. a Függelékben közölt iratot). A kivitelezésben Tirnitz József és Takáts Endre is tevékeny részt vállalt. A „Sümeghy szoba” és berendezése máig őrzi egykori lakója emlékét.

Tirnitz Józsefre új munkakörében nehéz feladatok vártak. Hiányzott Takáts Endre legendás munkabírása, szervezőképessége, szakmai- és nyelvtudása. A mintegy 4000 ifm-nyi anyagra négyen maradtak a konzultációk miatt gyakran távollévő Horváth Zoltánnal, Radó Józseffel és Ivancsics Kálmánnal. A két könyvtár egyesítését, leltározását és katalogizálását időszakos munkaerőként végző Palotai Istvánnétól és a napi két órában dolgozó takarítónőtől június végével meg kellett válniuk. Az új vezető kísérletet tett egykori főnöke, dr. Házi Jenő főlevéltáros időszakos alkalmazására is. Házi 1958. február 1-jétől május 31-ig dolgozott a levéltárban. Feladata egy történeti kiállításához való anyaggyűjtés volt. Munkájáról többet sajnos nem sikerült az iratok alapján megtudnunk. Takáts szakértelmének pótlásán túl valószínűleg a 58 évesen hivatal nélkül maradt Házi anyagi helyzetén próbáltak segíteni. Előző évben Takáts Endre és Borsa Iván járt közbe nyugdíja visszaszerzése érdekében, ez azonban a mellékelt levél (2. kép) tanúsága szerint nem sikerült.³⁰¹⁽³⁰¹⁾

másolat.

7 április 10.

14-H14-3 7

Dr Hazi Jenő nyug. főlevéltárnok urnak,

Sopron

Értesitem, hogy f. évi március 8-án kelt és az Országos Nyugdíjintézet elnökéhez intézett átiratomban - amelyhez csatoltattam a Magyar Tudományos Akadémia e tárgyban írt támogató levelét - méltányossági alapon kivételés nyugdíj megállapítását kértem Főlevéltárnok Ur számára.

Indokolásul megemlítettem 1950-ben fegyelmi úton történt méltánytalan nyugdíjaztatását, a Győr-Sopron megyei tanács Végrehajto Bizottságának 1956-ban hozott felmentő határozatát és ezen az alapon kértem, hogy úgy tekintsek, mintha jelen időben 2100.-Ft alapfizetéssel és korpótlékkal kerülne nyugállományba és kértem nyugdíja összegének havi 1200.-Ft-ban történő megállapítását.

A felsorolt indokok mellett az elszemvedett méltánytalanságon kívül külön hangsúlyoztam középkori forráskiadványaival szerzett kiemelkedő érdemeit, melyet a Magyar Tudományos Akadémia fentemlített levele is alátámasztott.

A Nyugdíjügyi Főigazgatóság 1957 március 25-én kelt átiratában válaszolt és a Magyar Forradalmi Munkás-Paraszti Kormány 14/1956 sz. határozatára való hivatkozással közölte, hogy nyugdíjának felemelésére az idézett kormányhatározat értelmében nincs lehetőség.

A fent leírtak után sajnálattal kell megállapítanom, hogy nyugdíjügyében a LOK eljárása eredménytelen maradt. Amennyiben nyugdíja ügyében más úton kívánna eljárni, kérését a LOK készséggel támogatni fogja.

A másolat titeltetésével
/Romhányi Emil/

/Borsa Iván/ sk.
a LOK vezetője.

2132. kép. Borsa Iván levele Hazi Jenőhöz nyugdíjkérelme elutasításáról. 1957. április 10.

1958. augusztus 7-vel került a levéltárba ideiglenes alkalmazottként kedves kolléganőnk, Varga Imréné, akkor még Gálos Magdolna. Palotainé munkájának folytatására, a könyvtárral kapcsolatos teendők elvégzésére alkalmazták, 1959-ben véglegesítették. A levéltár maradt első és utolsó munkahelye. Ma nyugdíjasként a Soproni Evangélikus Levéltárban gyakorolja hivatását.

214 Néhány „statisztikai adat” az 1958-as évből: A nyilvántartandó szervek száma 240 volt (ma 186), a szervlátogatásoké 185. 727 esetben 153 kutatót szolgáltak ki. Leggyakoribb kutatási téma a 40 éves évfordulóra készülve a Tanácsköztársaság története volt. Az ügyfelek számára 330 esetben szolgáltattak adatot. Tudományos feldolgozó munkát erre az évre nem számoltak el. Kiállítás két alkalommal rendeztek, egyet önállóan, az Erdőmérnöki Főiskola³⁰²⁽³⁰²⁾ fennállásának 150. évfordulója alkalmából, egyet a Liszt Ferenc Múzeummal³⁰³⁽³⁰³⁾ közösen. A levéltárlátogatások száma 62 volt. Az év kiemelt feladatai közé tartozott a még előző évben átadott nagy belmagasságú földszinti helyiség galériázott könyvtárrá való átalakítása.³⁰⁴⁽³⁰⁴⁾ Az állványzat felszerelésére, a szükséges fődémáttörésre

még 1957-ben került sor. A következő években fokozatosan történt meg a megyei és a városi könyvtár egyesítésével, katalogizálásával párhuzamosan a könyvanyag leköltöztetése.

Ebben az évben a Levéltári Osztály Horváth Zoltánt és Tirnitz Józsefet két éves (levéltárosképző) tanfolyamra iskolázta be. A képzés felváltva a soproni és a győri levéltárban történt. Oktatásukat az ottani levéltár vezetője, Lengyel Alfréd irányította. A gyakorlati útmutatás mellett paleográfiai, oklevéltani, címertani, jogi ismereteket sajtóítottak el.³⁰⁵⁽³⁰⁵⁾

1959-ben került sor a hg. Esterházy hitbizomány központi pénztára iratainak a Magyar Országos Levéltárba szállítására. A városi részleg raktáraiban a villanyvezetékeket a falba süllyesztették, a folyosókba villanyégőt és helyiségenként konnektort szereltek fel. A raktárak villanyvilágítása tulajdonképpen ekkor oldódott meg. Ebben az évben mintaállványozták a város legértékesebb iratait tartalmazó, Oertel János Károly által 1786-ban rendezett anyagot. Az addig negyed, sőt nyolcadívbe hajtogatott iratokat iratvédelmi okokból lehetőség szerint kiterítették és fedlapok között helyezték el. Az érdekesebb kutatási témák között szerepeltek többek között az Árpád-kori foglalkozási ágakkal, a Fertő tavi halászattal, céh- és zenetörténettel foglalkozók. A Tanácsköztársaság története és a munkásmozgalmi kutatások ugyancsak jelentősek voltak.

1960 elején Szeged és Szombathely után munkatársként újra a Soproni Levéltárba került dr. Takáts Endre, aki a Bach-kori iratok rendezése mellett a MOL és a KSH vezetése alatt működő munkaközösség tagjaként végzett adatgyűjtést a Sopron megyei urbáriumok történetstatistikai feldolgozásához. Tirnitz Józseffel együtt részt vett a Levéltári Osztály által elrendelt adatgyűjtésben, amelynek célja az 1945. évi földosztásra vonatkozó iratok felkutatása volt. Az Izraeliták Országos Képviselőlete megbízásából az 1944/45-ös zsidóüldözéssel kapcsolatos iratok felderítését is elvégezték. A jegyzékelt és paginált iratok kölcsönzésre a MOL-ba kerültek. Ebben az évben alakították ki a járási tanácsok központi irattárait, létrehozásukhoz a levéltár munkatársai módszertani segítséget nyújtottak a kiszállások során. Emellett a megyei tanács vezetőinek felkérésére Tirnitz József járásonként 2-2 alkalommal tájkoztatót tartott a járássok és a községek munkatársainak az iratmegőrzés és selejtezés alapvető kérdéseiről.³⁰⁶⁽³⁰⁶⁾

215Az 1961. év fontosabb történéseiről kevés adattal rendelkezünk. Takáts Endre az év októberében a veszprémi levéltár vezetésére kapott megbízást. E hónap végén szűnt meg Tirnitz József levéltárvezetői megbízása is. A döntésben Horváth Zoltán szakmai előmenetele, doktori védése mellett szerepet játszhatott Tirnitz Józsefnek ezekben az években kialakuló súlyos cukorbetegsége is, amelynek kezelésére akkoriban a mainál jóval nehezebb volt.

**2008. LXII. ÉVFOLYAM 2. SZÁM / Sopron és térsége – Sopron és polgárai Tanulmányok
Tirnitz József emlékére / Turbuly Éva: Adatok a Tirnitz József irányítása alatt működő Soproni
Levéltár történetéhez (1957–1961) / Függelék**

Függelék

160/1957. lvt. sz.
Sopron, 1957. ápr. 18.

Tárgy: póthiteligénylés a 05 rovatra

Levéltárak Országos Központja

Budapest

Telefonon jelentettem már, hogy Sümeghy Dezső volt vm. főlevéltárnok elhunytá alkalmából a levéltár minden dolgozója részvétét nyilvánította a család tagjainak. A temetésen valamennyien részt vettünk és a LOK és a magyar levéltárosok nevében levéltárvezető szolt néhány búcsúszt. Utólag kérem ennek szíves tudomásulvételét.

Telefonilag értesültem már, hogy a LOK vezetője elvileg ellene van mindenféle emlékszoa létesítésnek. Amikor ugyanis átvettük Sümeghy Dezső kéziratait és egész életének tartalmát jelentő levéltárrendezéssel kapcsolatos összes feljegyzéseit, tervezeteit, felterjesztéseit stb., láttam, hogy benne a magyar levéltárosnak az a típusa halt meg, aki igen kívánatos volna napjainkban is: már az 1930-as években harcol a levéltárügy államosításáért, látja a levéltár kettős arculatát, de nem szédül egyik oldalra sem kizárólagosan; nem lesz történetíró, (bár ezt a tudományágot is művelte!) és nem lesz irattáros a szó alpári értelmében, bár alapos ismerője és irányítója is a sopronmegyei (országosan elismert!) iratkezelési rendszernek. Mindezek alapján Sopronban igen alkalmasnak találtam a milieu-t arra, hogy emlékének egy kis szoba berendezésével áldozzunk. A volt megyei dolgozószobáját szemeltem ki e célra és iratainak tárolására; valamint berendezésére az eddig ott elhelyezett kopott puhafa asztal helyébe a családjától meg kívánám venni a kis fiókos, polcos szekrényt, a keményfa asztalt, és négy széket, valamint az ingaórát. A mondott tárgyakat a Bizományi Áruház becüsé 2.370 Ft-ra becüsle. Ezt az összeget nem tudjuk előteremteni a LOK segítsége nélkül. Kérem a LOK vezetőjét, hogy mondott célra 1.300 Ft-nyi pótellátmányt engedélyezni szíveskedjék a 05 rovatra. A többit évi ellátmányunkból fogjuk kigazdálkodni.

Kérésemet megismételve:

Dr. Takáts Endre

levéltárvezető³⁰⁷⁽³⁰⁷⁾

2008. LXII. ÉVFOLYAM 2. SZÁM / Sopron és térsége – Sopron és polgárai Tanulmányok Tirnitz József emlékére / Varga Imréné: Szentgyörgyi (Amminger) Kálmánra emlékezve³⁰⁸

216 Varga Imréné: Szentgyörgyi (Amminger) Kálmánra emlékezve³⁰⁸⁽³⁰⁸⁾

*„...lelkének gazdagságát mindenkor
átvitte orgonajátékára...”*

Még most is látom magam előtt jellegzetes alakját, kezében aktatáskájával – benne kottái – amint ballag az evangélikus templom felé.

Amminger Kálmán, Amminger Károly és Posch Ilona gyermekeként Pozsony–szentgyörgyön (ma: Svätý Jur, Szlovákia) született 1903. július 20-án. 1913-tól 1917-ig szülőhelyén a piaristáknál, majd 1917-től 1919-ig a pozsonyi evangélikus líceumban végezte iskoláit. A cseh megszállás miatt egy éve kimaradt. Apja 1921-ben, midőn a mosonmagyaróvári elemi iskola igazgatói tisztét töltötte be, azzal a kéréssel fordult a püspök úrhoz, hogy fia a soproni tanítóképzőn az I–II. évfolyam anyagából különbözeti vizsga letétele után, a következő évben rendes tanulóként folytathassa tanulmányait.³⁰⁹⁽³⁰⁹⁾ A kérést engedélyezték, így Amminger Kálmán 1923. június 27-én itt szerezte meg énektanítói oklevelét. Ezt követően a Tolna vármegyei Györkönyre került, ahol 1923. november 1-jétől 1925. augusztus 31-ig tanított.³¹⁰⁽³¹⁰⁾ Ezt követően a Soproni evangélikus konvent felhívására Laschober Gusztáv tanító helyére őt választották meg elemi iskolai tanítónak, és minthogy „az orgonálásban is kellő